

Ob 600 letnici Kočevja

Boje Vilko:

Jugoslavija — zaščitnica narodnih manjšin

V teh dneh praznujejo kočevski Nemci šeststoletnico svojega prihoda na slovenska tla. Ta jubilej obhajajo kočevski Nemci ob obisku svojih sorojakov iz Avstrije, Nemčije, Češke in celo severno ameriških Zedinjenih držav ter turodnih vojvodinskih Nemcev, nad vse slovesno. Nemška pesem ori danes po Kočevskem, nemški jezik govori danes svobodno, kar mu narekuje srce in duša. Zastopniki obeh nemških držav — Avstrije in Nemčije govorijo danes svojim jugoslovanskim bratom prosto besedo v svojem lastnem jeziku.

Res je: kar je storila doslej malokatera evropska država napram svojim narodnim manjšinam, to je storila Jugoslavija. Svojim narodnim manjšinam je pustila popolno svobodo. Kočevskim Nemcem je ob šeststoletnem jubileju najvišji protektor sam Nj. Vis. kraljevič Andrej, ki ima na slavnostih tudi svojega oficijelnega zastopnika. S tem aktom je naša država pokazala vsemu svetu, da najbolje razumeva svoje manjšine in da zna ceniti svobodno življenje vsakega naroda. V tej zvezi so tudi druge olajšave, ki jih je nudila ob svečanih dneh kočevskim Nemcem. Ministrstvo prometa je izdalo dovoljenje za polovično vožnjo vsem udeležencem, vojaške oblasti so dale na razpolago za goste posteljno opremo. Vse to so evidentna dejstva, da naša država ni napram narodnim manjšinam samo tolerantna, ampak jim gre tudi na roko.

Kočevski Nemci imajo za svoje kulturno življenjske potrebe dvoje društev »Leseverein« in »Gesangverein«. Obe društvi sta zelo agilni in izkazujejo izredno veliko članov. Kakor je število kočevskih Nemcev cenjeno jedva na dvanajst tisoč v vsem kočevskem okraju, izdajajo kočevski Nemci v mestu vendarle svoj lasten časopis, »Gottscheer Zeitung«, »Organ der Gottscheer Deutschen«. Vsako leto izide v redakciji tega časopisa tudi »Gottscheer Kalender«. Nekako mesec dni pred jubilejem je izdal pripravljalni odbor za svečanosti »Festbuch« in po teh dnevih bo isti odbor izdal tudi »Jubiläumsalbum«. Za dvig poljedelstva in splošnega kmetijstva skrbi za Kočevsko podružnica slovenske »Kmetijske družbe«, v kateri imajo kočevski Nemci tudi v vodstvu besedo. Da se tudi gospodarsko dvignejo, jim je vlada dovolila ustanoviti l. 1926. kljub že obstoječi Mestni hranilnici še svojo »Spar- und Darlehenskasse«, ki za gmotne prilike tukajš-

nje revne Kočevske zelo dobro propeva. V novo imenovani kočevski mestni občinski zastop so dobili kočevski Nemci napram Slovincem tudi oni pet občinskih odbornikov.

V pogledu šolstva je po novem osnovnošolskem zakonu urejeno enako za vse narodne manjšine. Za otvoritev nemškega razreda na osnovni šoli je potreba zadostnega števila otrok popolnoma nemških staršev in razred se otvori.

V cerkvenem pogledu je kočevskim Nemcem zajamčena popolna svoboda. Kočevski nemški dušebrižniki razlagajo po vseh cerkvah božjo besedo v čisto nemškem jeziku in samo pravici je bilo ugodeno, da je bogoslužje na deželi, kjer je tudi slovenski živelj, na vsake štiri tedne enkrat. V mestu samem se vrše ob nedeljah tri službe božje. Prva je izmenoma vsako drugo nedeljo nemška in slovenska, dočim je druga vsako nedeljo nemška, tretja zopet redno slovenska.

Vsa prostovoljna gasilska društva (po številu 32) so organizirana po nemškem sistemu, ohranila so nemška povelja in so organizirana v nemško-kočevski Gasilski zvezi.

Napisi na vseh trgovinah in obrtih v mestu in po deželi so dvojezični.

V bivši ljubljanski oblastni skupščini so imeli kočevski Nemci svojega lastnega zastopnika oblastnega poslanca duh. svetnika Josipa Eppicha, dočim jih je zastopal v bivši narodni skupščini ob njihovi podpori izvoljeni poslanec bivše SLS.

S kočevskimi Nemci žive Slovenci v popolni složnosti. Kočevskih kulturnih prirediteljev se udeležujejo Slovenci v večji meri kot Nemci slovenskih. Zato ne more nihče govoriti o kakem šovinizmu od slovenske strani.

Kdor se ob navedenih dejstvih ozre z bežnim pogledom na koroške Slovence in njih življenje v Korotanu ter na naš živelj kot narodno manjšino v Italiji, bo občutil diametralno nasprotje. Dočim se naš jugoslovanski živelj tam zatira, se mu jemlje jezik in uničujejo kulturne svetlinje, se pri nas kulturna prizadevanja narodne manjšine ščitijo, kakor to jasno dokazujejo tudi kočevski jubilejni dnevi. Politika, ki jo vodi naša država napram svojim narodnim manjšinam, je korektna, lojalna in pravicoljubna, zato je pa tudi naša zahteva po svobodnem narodnem življenju naših manjšin v drugih državah upravičena!

žimi ulicami; na vse ostale strani pa nepregledno morje drevja ravno do Snežnika in italijanske meje. Le bela cesta ga na enem kraju preseka, cesta h Kulpi in v »Hrvaško Švico«, ki ti je gotovo znana, če si le količkaj vnet za lepote naše domovine.

Kakor je nekaj neverjetnega bujna polpainska flora (n. pr. encijani, rododendron itd.) v tem tipično kraškem terenu, ali skoraj preoster, vedno hladen in dišeč zdrav zrak v soparni Dolenjski, tako je tudi nekaj čisto posebnega družinsko življenje pristnih Kočevjarjev, tega marljivega, skromnega in skrajno skopuškega naroda, kar ima pa zopet to dobro stran, da ne obirajo nikogar. Mož je absoluten gospodar, prejema kupce — Kočevjarji so povečini trgovci — in si polni želodec z izbranimi trdimi in tekočimi delikatesami. Ob vsakem dnevnem času je »gospodski«, pokuka v vse gostilne in z zamahom svojega prsta tiranizira vse

Simonič Ivan:

Razvoj kočevskih naselij

Po razvoju kočevskih naselij je kočevski narod v zgodovini nekaj posebnega. Čuditi se je namreč temu, da se otok celo po 600 letih, vedno ves osamljen in obkoljen od samih Slovencev, ni po svojem številu naselij in prebivalstva ni malo zmanjšal, ampak se celo povečal in okrepil. Stevilno ostanke žele v povojnem času in to zaradi izseljevanja. Otok se je skrčil le v JZ sektorju proti Osilnici, kjer so se prvotno kočevske vasi — po urbarju iz 1574. leta sodeč — poslovenile, nam-

domače. Zena je postavljena v vrsto služinčadi. Dela od zore do mraka kakor mravlja in je isto kakor dedke in številni otroci, l. j. štere (koruzni žganci) in »kafec« sta moda v »Gottscheer«. V nedeljo si pa kočevska purgarica — vzorna žena in mati, tiha, potrpežljiva in brez sledu hinavske prijaznosti — nadene klobuk, rokavice in dolgo zlato verižico. Da, takrat skoraj lahko zaslišiš, da ima pridna prodajalka, neumorna dekla in kravjem blevu in dobra perica — težke milijončke v mestni hranilnici. Ahô!

Res je, da so bili Kočevjarji zagrizeni Nemci. Ali jih je treba zato prezirati in jim odreči podporo? Nikakor ne! Škodljivi in zaničevanja vredni so mlačneži; Kočevjarji so pa že dokazali in še bodo, da so zdaj ravno tako vneti Jugoslavoani, kakor so bili prej Nemci. Zato brez pomisleka v dneh 1. do 3. avgusta vsi v Kočevje, da vidite zadnje ostanke tega svojevrstnega potapljalčevega se otoka!

Kočevska larna cerkev.

reč vasi Osilnica, Beli potok, Bezgavica, Ribjek, Čačič, Grintovec, Padova, Črni polok in Bosiljva Loka. Proti V in SV pa se je okrepil i sam i po zaslugi nemškega društva »Schulverein«, ki se je ustanovilo v Ljubljani l. 1880. ter dobilo naslednjega leta v Kočevju svojo podružnico ter širilo nemški vpliv med Slovence po ustanavljanju ali izpreminjanju slovenskih šol v nemške, zlasti na obrobju: Maverlu, Rodina, Vrčice, Laze, Gorenje Zice, Poljane, Smreka, Grčarice, Draga, Trava, Škrilj in druge v notranjosti. Nemško šolo je hotelo to društvo postaviti celo med same Slovence v Kot pri Semiču in v Kostel.

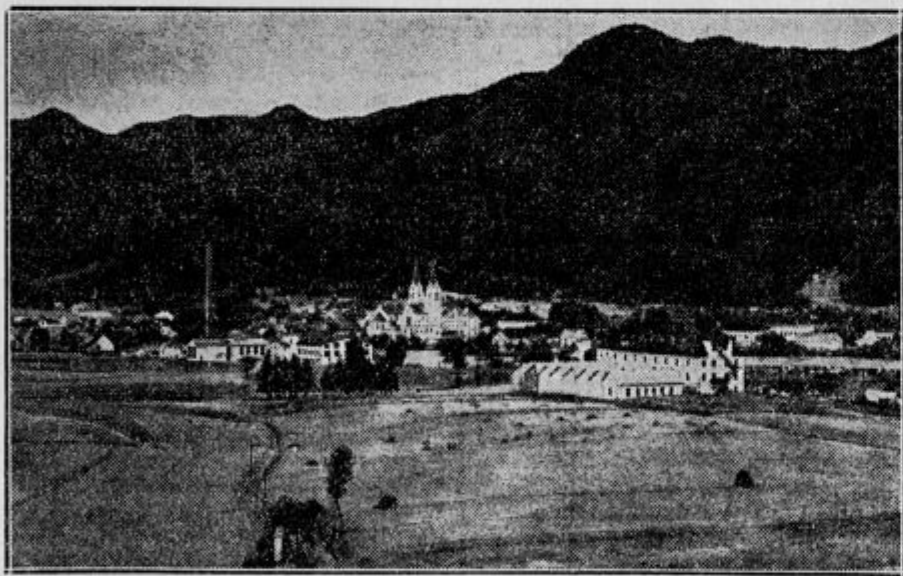
Glede rasti kočevskih naselij je dognano, da so se ustanovljala najprej na obrobju, in sicer v Goteniškoreškem sektorju, v Črmošnjiškopoljanski zarezi in ob Kolpi od Poljan (Stari trg) preko Kostela na Osilnico. V 16. stol. pa je bilo po turških ropih slovensko in nemško prebivalstvo ob Kolpi čisto uničeno, in sem so se nato naselili Uskoki.

SV in JV del Kočevske se omenja v listinah že v sredi 13. stoletja in je moral biti takrat vsaj deloma že poseljen, in sicer s kolonisti, ki so prišli iz posestev frejzinskih škofov, ki so poleg škofje-loškega gospostva imeli tudi posestva ob Kolpi in Krki ter nemškega viteškega reda, ki je dobil belo-

ski osrednji kotlini prodrli le do Oneka in Livolda. Naseljevali so se v že obstoječe, a majhne slovenske kraje in ustanavljali tudi nove. Obenem z nemškimi kolonisti pa se je naselilo v vse večje kraje do Starih Brezij tudi nekaj Slovencev, kar nam pričajo številna slovenska družinska imena v urbarju. Dalje proti Koprivniku nimamo več slovenskih družinskih priimkov, kar tudi znači, da so se v tem kočevskem delu naseljevali le nemški kolonisti. Ta sektor okrog Koprivnika in Mozla je bil pred prihodom Nemcev od Slovencev še čisto nedotaknjen.

Zato lahko ločimo naselja na Kočevskem po prvotni poselbi z ozirom na izvor kolonistov v tri vrste: v prvotno čisto slovenska, v že od začetka mešana, torej slovensko-nemška in v že prvotno čisto nemška.

Na starost in izvor naselij sklepamo predvsem: iz krajevnih, družinskih in ledinskih imen, po številu posestev (hub) in legi. Vemo namreč, da so naselja, ki imajo stara slovenska krajevna imena, starejša od nemških in značijo prvo slabo prednaselbo iz slovenskega sosedsstva; dalje, da so vsaj po veliki večini naselja, ki imajo v urbarju več zemljišč (hub), vsaj nekoliko starejša od onih, ki jih imajo manj. Tudi oni kraji, ki so v nižjih, v dolinskih in rodovitnejših legah, ob studenih in potokih, so starejši nego oni, ki so na hribih, na

Pogled na Kočevje (v ozadju gora Friedrichstein.)

—A—:

Svojevrsna deželica

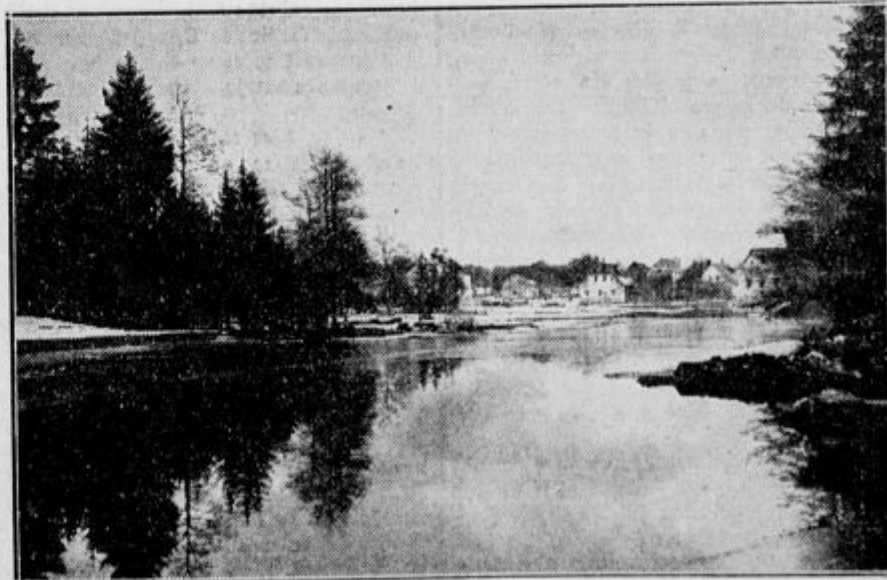
Kdo ne pozna Kočevjarjev? A malo jih je, ki so že bili v tem prijaznem mestu. Letos praznuje 600 letnico svojega obstoja, pa je že treba, da se spomnimo nanj.

Hinderthunder, velikanski gozdovi in zverine — to pričakuješ, ko se bliža vlak Kočevju. Na prvi pogled boš zelo razočaran. Gozdovi ob progi so redki, kakor da se pelješ v Novo mesto. Govore slovenski: pravi Kočevjar, ki ti vleče na uho šupan, kačen, racn ako (lako), laj (samo), éte (ne) itd., je skoraj že tako redek gost kakor medved.

Mali kolodvor. Na levi premogovnik in zgradbe tekstilne industrije, na desni mesto. Mahneš jo vanj po bližnici in že stoji pred teboj impozantna, največja in najlepša cerkev na Dolenjskem; po konstrukciji glavnega oltarja je menda najmodernejša v naši državi. Zal še ni njena notranjost dograjena. — Vsi trgi in ulice so majhni, a vsak zase res malomestni, medtem ko so ostala manjša slovenska mesta v glavnem le večje vasi. Malo je mestec Kočevje, a kar ga je, ni vas. Morda zato, ker so Kočevjarji le ena velika družina in se ta enotnost pozna tudi na zunaj; ali pa, ker so vsa gospodarska poslopa združena v predmestju na enem kraju, tako da je v centru vsaka hiša zase lična in čedna; ali pa, ker so ulice urejene po enotnem načrtu, tako da so n. pr. v tej same vili s svetločimi vrtovi, v oni sami rokodelci itd. Naj bo že kakorkoli, resnica je, da napravi mestec na tujca sila ugoden in udoben vtis.

Kaj šele okolič! Par korakov in že si na vznožju Friedrichsteina. Pod vsakim grmom žubori

zdrav vrelec; za vsakim ovinkom najdeš neznaten vhod v velike kraške jame, nekdanj polne krasnih kapnikov, ki so jih pa brezvestni obiskovalci že precej razbili in raznesli. Zato so tudi vhodi v krasne jame na vrhu Friedrichsteina zaklenjeni, tako Eleonora duplina, z lepico prižnico in majhnim jezercem. Priskrbi si ključ, če si turist, ima jih vsak vodnik. Čuvaj se tako zvanih »ptičjih jam«, to so tako ozke luknje, da komaj lahko zgine človek v njih, a čisto po več 100 m globoke; nevarne so, ker so z dračjem pokrite in jih opaziš šele tedaj, ko je že prepozno. Zato se raje drži krasne serpentinaste poti ali dobro izhrojene bližnice na vrh Friedrichsteina. Tu hodiš ves čas po pragozdovih. Večstoletna podrtja debela ti zapirajo pot; na stoječih velikanih potrkavajo žolne; skozi goste grmičevje priskakljajo srne in zajci; maline, jagode, borovnice se ti kar vsiljujejo. Povsod mrzla, čista voda in jame, primerne za prenočišče. Ni čuda, da je bilo že pred 30 leti tukaj tako zelo razvito pfadfinderstvo — ali si moreš zamisliti idealnejšega kraja za taborenje naših škavtov? Na vrhu gorovja, ki tvori velik plato, se nahajata dve znamenitosti. Mal ledenik v globoki jami je v tej višini edinstvena redkost; za časa vojne so iz nje vozili led za ranjence; baš v tej ledeni jami je na levi tudi »ptičja jama«; če mečeš kamenje vanjo, se boš začudil, kako je globoka. Druga znamenitost je razvalina gradu Friedrichsteina, ječe nesrečne Veronike Deseniške, zdaj krasna razgledna točka. Proti vzhodu košati Rog, kočevska dolina z malim mestecem s svojimi pravokotno se sekajo-

Pogled na reko Rinzo.

krajske župnije l. 1269. Kočevski severni del in Goteniško-reško kotlino proti Moravi in Borovcu pa so najprej, dasi zelo na redko, poselili Slovenci, ki so prišli iz Ortenburških posestev od Ribnice in Loža. Krčili so pragozd, ki se je tedaj razprostrl med Jaselnico in Kostelom in se v za bivališče pripravne in pripranjene kraje naseljevali že v 13. stoletju. Ze pred prihodom nemških kolonistov so Slovenci ustanovili kraje Grčarice, Golenico, Kočevsko Reko, Nove Laze (po novem krče-

suhih in manj rodnihi mestih. Na opisanem ozemlju so bila že v 16. stoletju velika naselja sledeči kraji: Kočevska Reka, Stenica, Novi Lazi, Slovenska vas, Mahovnik, Šalka vas, Livold, Zeljne, Klinja vas, Onek, Dolga vas, Koblarji in Stari Log.

Do 1339. je vsa današnja kočevska pokrajina spadala — razen Spodnjega Loga, ki je spadal pod Stari trg — pod ribniško župnijo, ki je bila ustanovljena l. 1221. in je še do l. 1788. obsegala Stare cerkev kot svojo podružnico. To je bilo mogoče le

tako, ker je bila vsa pokrajina proti Kostelu, razen maloštevilnih zaselkov, neposeljena. Omenjena leta pa se je ustanovila ekspozitura v Mahovniku, kar znači, da so se naselja in z njimi vred tudi prebivalci pomnožila.

Nova in največja etapa nemškega naseljevanja pa se je začela l. 1350. s prihodom 300 frankovskih in turinških družin. Vsi seveda niso prišli hkratu, ampak v primernih presledkih. Kolonisti so bili verni in pobožni ter so v večjih krajih takoj zgradili cerkve, tako v Kočevju. Poljanah ob Kolpi, Kostelu, Osilnici in Golenici, kjer so se že 1363 upostavile cerkvene oskrbe. V Poljanah, oziroma Starem trgu, niso šele tedaj zgradili cerkve, ampak so zgradili novo, ker je stara pogorela. Tu se namreč omenja cerkev že 1248 in župnik 1326. Imenovane kraje je vzeti kot pokrajinska imena in zato pravi Wolseger, da v Kostelu najbrž ni bila zgrajena cerkev, ampak v Fari, ki je tudi spadala pod kostelsko gospodstvo.

Težavno naseljevanje je očitno mnogo stalo, ker si je moral grof Oton Ortenburški od ljubljanskih Judov izposoditi dvakrat (1358 in 1364) po tisoč goldinarjev. Iz mnogih kočevskih prilikov se vidi, da so prišli kolonisti tudi iz Švabske in drugih pokrajin. Obergföll pravi, da so Kočevjarji v glavnem bavarskega, frankovsko-turinškega in švabsko-alemanskega izvora. So sploh mešanica

raznih plemen. So iz Kranjske (Slovenci), iz Koruške, iz V in J Tirolske, iz Lombardije, Bavarske, Frankovske in Turinške, mogoče (!) tudi iz Šlezije (ime Schlesinger) in Gornje Saške (Sosse), Češke in iz švabsko-alemanskih pokrajin (Allgäu, Hohenlohe).

Sedanja mozeljska župnija je bila prej poseljena kot koprivniška. Najzadnja pa je bila poseljena planota Drage.

Na imenovanem ozemlju so bila že velika naselja v 16. stoletju sledeči kraji: Mozelj, Koprivnik, Rajhenau, Rajndol, Črni potok, Kočarji in Knežja lipa.

V urbarju iz leta 1574. je 136 krajev, od katerih pa so štiri že izginili. Po 1574. letu pa so nastali sledeči kraji: Draga, Podpreska, Lazec, Novi kot, Senperg, Smreka, Gornja Topla reber; Gnadendorf, Hutterhäuser od 1896 vključeni v mesto Kočevje; Gradec, Slaba gorica, Rampoha, Deleči vrh (ga več ni), Mašlje, Ašelice, Blažovica in Pajkež; Travnica, Gaber, Gače (jih več ni), Seč, Laze, Nova gora, Pleš, Stari in Novi Tabor, Vimol, Brezje, Sredgora, Konjski hrib, Male Toplice, Bistrica; Grgel in Zlebe ob Kolpi, Glažuta, Medvedjek, Gšvend; Rogati hrib! Ovtjak, Ramsrigel in Sušje.

Ako se vsteje vsa mešana govoreča naselja, bivačo Kočevjarji sedaj v 175 krajih.

Franjo Uršič:

Na Kočevsko!

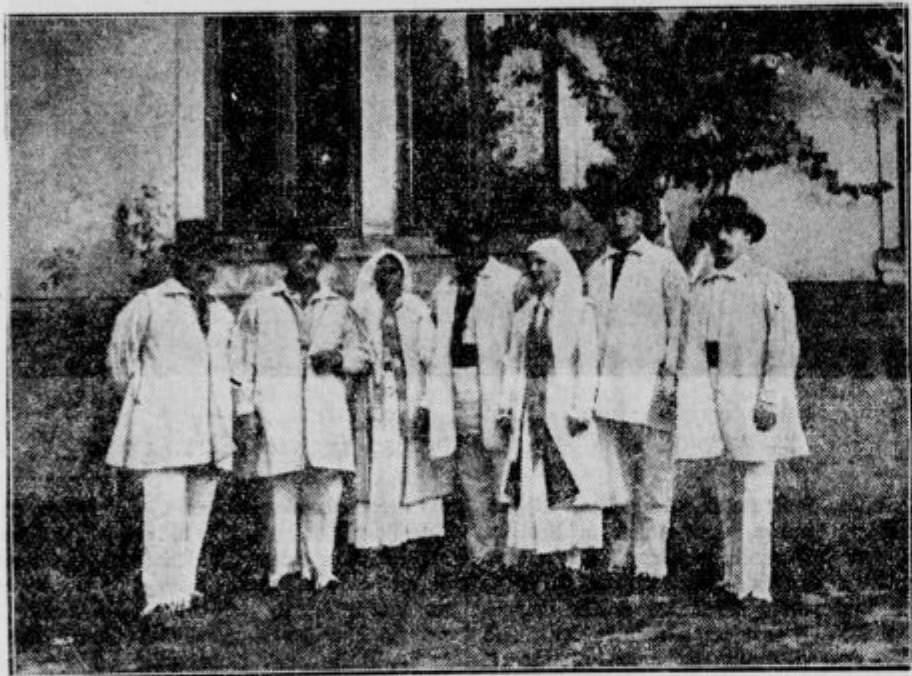
(Geografsko-geološka skica.)

Slovenec je kočevsko ozemlje še docela tuje in mnogo jih je, ki še niso bili v deželi pragozdov in medvedov. Vendar se bo našel kateri, ki po hiti sedaj v Kočevje in si ogleda proslavo kočevskih Nemcev ob priliki njih šeststoletnice, odkar so se naselili na tem ozemlju. Temu hočem biti s svojim člankom kažipot v deželi kočevski in ga opozoriti na nekatere prirodne znamenitosti, posebno pa na one zemljepisno-geološke značaja.

Z vlakom se pelješ iz Ribnice naravnost proti Kočevski. Če pogledaš skozi okno svojega kupeja, v smeri proti jugozahodu, vidiš strmo gorsko slemo, poraslo z gozdovi, nazvano Velika gora, ki ima

ponikne. Imamo v okolici vse polno požiralnikov, v katere izginja voda. Popeljem te na premogokop. V Kočevju ne kopljejo finega premoga, ampak rjavi premog. Ko sva prešla skupino delavske naselbine »Stara kolonija« in »Trinjava«, sva se povzpela na rob gozda v bližini pokopališča Corpus Christi. Ze vidiva dnevni kop premogokopa. Nehote se vprašam, kako je vse to nastalo. Tudi na to ti hočem odgovoriti!

Poseziva nazaj v dobo, ko še ni živel človek. Vemo, da zunanja oblika zemeljske skorje ni bila taka kot danes. Morje se je razprostiralo drugod kot danes. O tem nam pričajo morske usedline in

Skupina kočevskih narodnih noš.

najvišji vrh Belo steno, visok 1253 metrov. — Si že na kraški visoki planoti. Vidiš poslednje slovenske vasi Otovice, Nemško vas, Dolenjo vas s prijazno cerkvico na hričku in nekoliko višje Rakitnico. Od postaje Lipovec naprej pa se prične nemška pokrajina, na kar te opozore že sopotniki.

Prvi hriček, po Nemcih nazvan Schweineberg, je meja. Tu se začne novo gorsko slemo »Na Stojnic« ali »Friderikov gozd«, ki ima najvišji vrh Eisbüchel, visok 1068 metrov. Na tem slemenju je tudi po Veroniki Deseniški zgodovinski znani Friedrichstein, visok 982 metrov. Za tem slemenom pa je drugi del visoke kočevske planote, na kateri leži Kočevska reka, ena največjih kočevskih naselbin. Ta del planote konča Goleniško slemo z Goleniškim snežnikom, najvišjim vrhom v tej skupini, ki je visok 1289 metrov. To slemo se spušča 800 do 900 metrov globoko v dolino Kulpe. Tu je jugozahodna meja kočevske deželice.

Ze smo prekorčili mejo pri Schweinebergu in vlak sopiha naprej. Dolgo časa se voziš skozi sam gozd, brez slehernega potoka ali rečice. Pač pa vidiš polno vrtač, katere si lahko opazoval že prej. Si na kraškem svetu in to so bistveni njegovi znaki. Vidiš tudi strugo kočevske reke Rinže, ki izvira pod »Schweinebergom« in ima dve strugi. To uporablja samo v času dežja. Peljemo se naprej in že vidimo prve kočevske vasi. Na levi strani, v smeri, v kateri sopiha vlak, vidimo Koblarje. Pokaže se ti popolnoma drug tip vasi, ki so zidane vse v nemškem slogu. Ze zagledaš zvonik vasi Stare cerkve, katero nazivljejo Kočevjarji Mitterdorf. To je ena izmed najstarejših naselbin kočevskih. V daljavi zagledaš tudi nam Slovincem poznani Rog. Pod njim v kraški dolini, leži druga večja kočevska vas Stari log (Allgäu).

Prešli smo postajico Stare cerkev in v dobrih petih minutah smo v Kočevju. Ogledal si si mesto, ki napravi nate, dokaj prijeten vtis, ogledal si si reko Rinžo, ki stoji kot da bi bilo jezero. Po gladini pa so kot biseri raztreseni cvetovi rumenega blatnika. Prav v bližini mesta reka izgine v zemljo,

v njih najdene okamenine. Tudi na kočevski zemlji imaš take ostanke. Morje je odšlo, dno pa se je vsled gorotvornih sil dvignilo in nabralo. Nastala so gorska slemena in doline ter visoke planote. Gorska slemena pa so nastala v različnih starostnih dobah. Če si ogledamo smer kočevskih gorskih slemen, vidimo da je severozahod — jugovzhod. To smer imenujemo v znanstvu dinarsko. In ves kras ima pri nas to smer. Če pogledaš gorsko slemo »Na Stojnic«, vidiš, da je iz apnenca, menja joče se trdine in ostanek trijadnega morskega dna. Vidiš pa kako strmo pada to slemo proti Kočevju. Tu je nastal vsled gorotvornih sil prelom in del tega slemena se je pogreznil. Na tem pogreznjenem delu teče reka Rinža in leži mesto Kočevje.

Od Kočevja proti severu je ostanek mlajšega krednega morskega dna. Takoj za premogokopom, pri vasi Zeljne, lahko pokažem mesto, kjer sem našel ostanke morskih školjk precejšnje velikosti. Vaccinites Oppeli Douv. in Chondrodonta Joannae Chofat so imena teh školjk. Pričajo, da je bilo tu morje zgornje krede, turonske stopnje.

In tu, kjer stojiva, dragi sopotnik, je prelom, na katerega se naslanja dno nekdanjega krednega morja. Gledava na dnevni kop premogokopa! Vidiš kotlino, katero so izkopali stroji, ilovico, glino pa so lokomotive odpeljale na drugo stran, ter sloje premoga. Še mnogo večji je bil ta bazen, predno se je popolnil s premogom in glino. Voda je bila v njem. Nehote se vprašam, odkod ta voda, ko ni nobene reke. Voda v takratni dobi ni tekla po jamah, ampak na površju. Prišla je od severozahoda od Platinke pri Sodražici in se stekala v to kočevsko jezero. Odtekala se je v prvi vrsti v Zeljske jame. Jasni dokaz je nam smer konglomerata, ki ga gledaš pred seboj v premogokopu in pa prod in grušč v jamah, ter železna ruda bobove, ki jo lahko slediš proti Sodražici in pa terase, ki se znižujejo proti Kočevju. Premog, ki ga vidiš med glinastimi plastmi pred seboj, je zelo mlad. Mnenja sem, da je iz konca pliocena ali

iz pričetka ledene dobe. Kotlina je sladkovodna. V laporju najdeš sladkovodne polže: Limnaeus-a in Coecine-jo oblongo. Uganem tudi lahko, katera drevesa so dala premog. Ponekod vidiš lepe odtise listov javorja, drugod zopet na pol pooglenela debla, torej lignit. V bazenu samem zopet lahko slediš prelom.

Ko sva si ogledala premogokop, greva naprej proti vasi Zeljnjam. Vidno opaziva tu spremembo. Sva v pristnem krasu — na krednem apnencu. Vrtlača za vrtačo, vse pa se vrste redom ob prelomu, ki se podaljšuje od ribniške Velike

Kočevska svatba (Dekleta pri preji).

gore ob kočevski Mali gori. Ob tem prelomu leže Zeljske jame. Polne čara, kapnikov in kraške lepote. V njih živi tudi človeška ribica.

Obrniva se proti jugovzhodu! V daljavi na griču vidiva Mozelj, za njim pa se vrste ostale kočevske vasi. Tudi tu imamo par lepih jam. Lepe jame so še Na Stojnici in sicer »Jama treh bratov«, Eleonorina in Ledena jama. Pozabiti ne smem omeniti ledene jame pri Kunčeni, kjer se je skrivala Veronika Deseniška.

Če greva sedaj peš skozi kočevsko vas Onek, mimo Mačkovca, preko kočevske Male gore, pri-

K.:

Gospodarski položaj kočevske deželice

Kočevski Nemci hočejo ohraniti naslov, s katerim se odločno opredeljujejo kot samostojno skupno živče ljudstvo, zato ob vsaki priliki nazivljejo ozemlje, ki ga posedajo, »Gottscheer Ländchen«, odtod tudi naš naslov.

Kočevska »deželica« obsega 820 km², $\frac{1}{12}$ bivše Kranjske. Vsa pokrajina je okrog in okrog obdana od visokega gorovja, a tudi po sredi se vlečejo širi pogorja tako, da je vse polno majhnih dolin in kotlin. Ta dolina je tri ure hoda dolga in nad pol ure široka. Kočevjarji jo imenujejo »lond«, planoto v Kočevski Reki pa »hinterlond«. Zapadno od Kočevske Reke se imenuje nerodoviti suhi svet »shnecke« (suha), severovzhodno pa »baudne«. Prebivalci teh krajev se nazivljejo »lontnare«, »hinterlontnare«, »baudnare«. Vsa Kočevska ima večinoma kraški značaj s podzemskimi toki. Vendar so gorovja večinoma lepo obraščena. Nad polovico vse dežele krijejo gozdovi in le $\frac{1}{5}$ je obdelanih njiv.

Gospodarsko je pa kočevski del Slovenije gotovo eden najsiromašnejših. Kaka velika razlika med sosedno ribniško dolino in kočevsko deželico! Res, da je zemlja slabše in so pogoji za poljedelstvo neugodnejši, kot pa na okoliški slovenski zemlji, vendar so tudi drugi vzroki za izdatno zaostalost. Ze od pamtveka se Kočevjarji držijo bolj »gšeflac« kot drugega pridobitnega dela. Odtod skoro nikak interes za poljedelstvo in živinorejo. Nikake organizacije v tem pogledu! Edinole podružnica Kmetijske družbe, ki ima svoj sedež v Kočevju, katero pa vodi tudi Slovenci, se zanima za celo deželico. Ni živinorejskih zadrug, ni kmetijskih gospodarskih organizacij, ni kake druge produktivne organizacije nikjer. Zato živi kočevski kmet iz dneva v dan po istem načinu, po istem sistemu obdeluje svojo zemljo. Neverjetno konservativen se težko zavzame za kako organizacijo, ki bi bila njemu v prid. Ponajveč se poljedelstvo prepušča ženskam in nedoraslim, moške in fantje gredo pa v svet. Ta ali oni pustijo krošnjo za par mesecev in pride obdelovati poleli svojo zemljo, potem pa spet beži nazaj v tujino. Mnogi pa se izselijo s celo družino, največ v Ameriko, zato je po kočevski deželici zelo veliko neobdelanega ali pa slabo obdelanega sveta. Marsikje pa skoro vsako leto poplavi polje in travnike povodenj, posebno ozemlje od Ložice do Mozlja, kar še bolj njive opustoši.

Drugje je pa plitva peščena zemlja, za katero se nikdo ne zmeni, odtod celi kompleks brinja, leščevja in nizkega gabra. Ponekod so se bili lotili ovčereje, so pa še to opustili radi volkov, ki so po cele hleve izpraznili (Novi Lazi). Sempatja se kak novo naseljen Slovinci po naši navadi intenzivno zavzame za živinorejo in marljivo obdeluje polje, a malo sosedov potegne za seboj dobri zgleđ. Seveda je deželica agrikulturno pasivna in o kaki prodaji pridelkov razven krme ni besede. Ker namreč pušajo marsikje njive v travi in se bolj omejuje na krmo, zato je edin njihov izkupiček za krmo. Iz »hinterlond« in »lond«, od Ložice do Mozlja, se ob dobri seneni letini spetja precej krme v Rakitnico in Jelendol, kjer so glavni viri gozdnih žag.

Pač pa gozd več kruna odreže kot polje. Po več občinah eksportirajo drva po cele vagonce. Ze po letu sekajo, rižajo v dolino, kjer hlode na jesen zrežejo in cele skladišnice čakajo za eksport na postajo in v svet. Mnogo zaslužka dá oglje, ki ga

deva na tretji del kočevske visoke planote, na kateri leži važnejša kočevska vas Koprivnik. Odtod se lahko napotiš preko planine proti Semiču ali po drugi poti skozi Črnomelj ali pa v Stari trg. Ob robu tega dela visoke planote imaš lep razgled na Belo krajino. Kakšen kontrast! Tu pragozdovi, tam vinogradi. Seveda se ta del planote strmo spušča proti Beli krajini.

Še bolj strmo se spušča proti Kolpi podaljšek planote Kočevske reke, ki ga ti dosedaj nisem omenil. Tu leže poleg kočevskih vasi tudi pristno slovenske. Gotovo so ti znane Nova sela,

Banaloka, Ajbel. Na zahodu, v višini od teh, pa imamo kočevski Borovec, nad njim Borovsko kremlo, ki je najlepša izletna točka na Kočevskem in se spomladaj odlikuje s svojo floro, posebno z narcisi.

Skušal sem ti povedati v velikih obrisih prirodne zanimivosti kočevske dežele. Vem, da je težko marsikomu posetiti kočevsko deželo. Upam pa, da se, ko te popelje vlak iz Ljubljane preko Kočevja na Sušak, zopet oglasiš v Kočevju in si še marsikatero lepoto ogledaš, ki ti je nisem pokazal.

pa domačini ne kuhajo. Pač pa sekajo sami po gozdu in gmajnah leskove palice, ki jih vsak ponedeljek vozijo skozi Dolenjo vas v Ribnico na trg, kjer jih kupijo ribniški rešetarji za izdelovanje viter. Za to malo robo pa dobišo Kočevjarji letno do 80.000 Din. Za skupilo pa nakupijo »palčarje« v Ribnici živili, ki jih peljejo domov. Mnogi tudi frohtarijo les, zlasti iz Mozolja in Hinterlonda (Koč. Reka). Gozd dá zaslužka tudi sekačem, voznikom, žagarjem, zlasti v zadnjem času, ko se precej dvignila lesna industrija po novih parnih žagah: v Koč. Reki, Borovcu, Grčaricah, Koprivniku, še prej v Rogu. Če bi še gozd odpoval, bi padla kočevska deželica v popoln pauperizem.

Glavno pa, kar Kočevjarje drži gospodarsko po koncu, je krošnjarstvo in Amerika. Kako so kočevski krošnjarji zajeli, ko so ob premebi državne politične meje morali ostati doma! Iz nacionalnih ozirov so brezposelne krošnjarje Kočevci iz mesta preskrbovali potom v tujini živčih domačinov po posameznih mestih Avstrije z dovoljenjem za krošnjarenje. Seveda moramo takoj povdariti, da se kočevski krošnjarji in ribniški močno razlikujeta. Kočevski nakupi v tujini sladkor in drugo kočevsko robo, pa jo prodaja po gostilnah in hotelih, večinoma v večernih urah; ribniški krošnjar-rešetar pa krošnjari za lastnimi lesenimi izdelki. Kočevjar ima dovolj lesa doma, a on ga ne predeluje, pač pa prodaja ribniškemu rešetarju, sam pa gre s sladko krošnjo v svet. Le-ta obrt je bila svojčas mnogo bolj rentabilna kot danes. Vendar se je zboljšalo, odkar je na prizadevanje bivšega poslanca Škulja leta 1928 bila sprejeta v trgovinsko pogodbo z Avstrijo klavzula, da krošnjarji iz okraja Kočevje, Novo mesto in Črnomelj smejo krošnjariti po celi Avstriji. Krošnja ima sploh nanje veliko privlačnost. Če bi kočevski krošnjar imel še tako dober zaslužek, še vedno ga miče krošnja. Po 60 let nekateri hodijo vsako leto v svet in ne odneha prav do zadnjega, v največji starosti pa še gre; odtod veliko slučajev, da ostane krošnjar in krošnja za vedno v Avstriji — v grobu.

Amerika pa je brez dvoma glavni vir dohodkov. Velik procent kočevskega življa je v Ameriki in navadno dobro situiran. Zato vsa večja dela, ki se izvirajo doma, so v glavnem plod ameriških dolarjev. Skoro povsod so si po vojni nabavili brosnate zvonove, a povsod v prevesni večini, če ne prav vse, z ameriškim denarjem. Trdijo, da več milijonov dolarjev pride letno iz Amerike podpore svojem kočevskim prebivalcem. Imajo pa čudno navado! Dekle gre v Ameriko, pošlje karto in dobi delo fantu, se poročita, potem pa podpirata starše z dolarji. Zelo mnogo slučajev je, ko ženatim pusti družino in gre v Ameriko, pa od tam vzdržuje moža in otroke. Prvega čisto zvabi k sebi, pozneje oba še otroke, odtod toliko razpadajočih hiš in puste zemlje po vseh kočevskih vaseh. Odkar je severna Amerika zaprta, gre izseljevanje v Kanado, Argentino, Brazilijo, zlasti žensstvo. So vasi, kjer dobesedno ni enega dekliča več doma. V poslednjem času je postalo izseljevanje deklet za kočevski življ smrtnonevarna kuga, česar njihova inteligenca ne taji.

S kočevskimi dolarji se največ, da končno omenimo še to gospodarsko stran, žive denarne organizacije, katerih imajo Kočevci pet, in sicer štiri na deželi (22 občin) in eno v mestu.

Dvokolesa
teža od 7 kg naprej

najlažjega in najmodernejšega tipa najboljših svetovnih tovarn. Otroški vozički od najprostejšega modela. Izdelujejo se tudi po okusu naročnika. Šivalni stroji, motorji, pneumatica, posamezni deli. Velika izbira, najnižje cene. Prodaja na obroke. Ceniki franco. **TRIBUNA F. B. L.**, tovarna dvokoles in otroških vozičkov, LJUBLJANA, Karlovska c. št. 4.

»Ali te ni sram,« je učiteljica ozmerjala malega učenca, »da prideš v šolo neumit? Takoj pojdi nazaj domov!«

Naslednje jutro so prišli vsi učenci iz razreda v šolo neumiti in nepočesani...

Vreče.

Kdor rabi vreče kupi jih najceneje pri tvrdki:

Mirko Milakar

Ljubljana • Slomškova ulica št. 11

Francka: »Milostljiva, krojačica je bila zopet tu z računom. Saj veste, za žalno obleko!«

Vdova: »Ah, ti brezobzirni ljudje! Da človeku vedno znova odpirajo stare rane!«

L. Mikuš - Ljubljana

priporoča svojo zalogo dežnikov, solčnikov in sprehajalnih palic Popravila točno in solidno

Lovske puške

kakor tudi vse drugo orožje in municijo za lov, šport in obrambo, v največji izbiri in po najnižjih cenah dobite pri tvrdki

Fr. Sevcik, Ljubljana, Židovska ul. 8

Za veliki cenik 1930 poslati Din 6.— v pošt. znamkah, Zaloga »Darne« pušk s fiksnimi cevmi.